

SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ

Hlava Spojených štátov amerických a federálnej vlády: **Donald Trump**

V roku 2019 administratíva Donalda Trumpa začala útočiť na ľudské práva niektorých z najzraniteľnejších osôb a skupín v USA, a to prostredníctvom zavádzania diskriminačných politík aj v praxi. Na federálnej aj medzinárodnej úrovni sa vláda usilovala obmedziť ochranu sexuálnych a reprodukčných práv ľudí, ochranu LGBTIQ osôb a ďalších pred diskrimináciou. Na hranici medzi Spojenými štátmi a Mexikom orgány USA v rozpore s federálnymi a medzinárodnými zákonmi zle zaobchádzali s desiatimi tisícmi žiadateľov a žiadateľiek o azyl, ktorí boli zadržávaní a navracaní z územia Spojených štátov amerických. V dôsledku toho deti bez sprievodu dospelé osoby, rodiny, LGBTIQ osoby a ďalší ľudia, ktorí uviazli v pohraničnom pásme, čelili zlému zaobchádzaniu v amerických imigračných detenčných zariadeniach alebo v severnom Mexiku. Trumpova administratíva tiež čoraz viac zneužívala systém trestného súdnictva na zastrašovanie a obťažovanie obrancov a obrankýň ľudských práv, politických oponentov a oponentiek či osôb, ktoré vo verejnom záujme odhalili dôležité utajované informácie.

POZADIE

V septembri sa Snemovňa reprezentantov USA začala zaoberať požiadavkou na vyšetrenie obvinení prezidenta Trumpa, podozrivého z viacnásobného zneužitia moci. Pred všeobecnými voľbami, ktoré sa uskutočnia v roku 2020, sa politický súboj stále viac polarizoval a jeho aktéri a aktérky sa uchýľovali k čoraz toxickejšej rétorike, často útočiac na ľudské práva zraniteľných skupín.

MEDZINÁRODNÉ MECHANIZMY V OBLASTI ĽUDSKÝCH PRÁV

Vláda USA sa v značnej miere odpojila od medzinárodného systému ľudských práv. Spojené štáty americké vystúpili z Rady OSN pre ľudské práva a znížili svoje finančné príspevky pre OSN ako takú. Od januára 2018 Spojené štáty nereagovali na početné oznámenia expertov a expertiek OSN a neprijímali ani ich žiadosti o pozvanie na oficiálne návštevy. V liste pre Amnesty International z júla 2019 vláda USA uviedla, že do postupov OSN v oblasti ľudských práv sa zapojí iba vtedy, ak „pomôžu naplňať ciele zahraničnej politiky USA,“ a preto odmieta spolupracovať pri skúmaní situácie v oblasti ľudských práv v rámci USA.

Vláda USA vystúpila aj z Medziamerickej komisie pre ľudské práva. V júli ministerstvo zahraničných vecí USA ohlásilo zriadenie Komisie pre neodňateľné práva, ktorá prvý raz zasadala v októbri. Vznik komisie odôvodnila zámerom zúžiť podporu USA pre medzinárodne uznané ľudské práva. Pravdepodobne ide o snahu jednostranne redefinovať koncepty ľudských práv, v protiklade k ich definíciám podľa medzinárodného práva, ako napríklad vypustiť spomedzi ľudských práv ochranu žien, LGBTIQ osôb a ďalších pred diskrimináciou.

V apríli Spojené štáty zrušili vízum prokurátorky Medzinárodného trestného súdu (ICC), ktorá vyšetrovala podozrenie z vojnových zločinov amerických armádnych síl a ich spojencov v Afganistane. Odoberaním víz, konfiškáciou majetku a trestným stíhaním predstaviteľov a predstaviteľiek Medzinárodného trestného súdu v prípade, že budú chcieť vyšetrovať vojnové zločiny USA, sa vopred vyhrážal minister zahraničných vecí a ešte v roku 2018 aj poradca pre národnú bezpečnosť.

ĽUDIA NA ÚTEKU, MIGRUJÚCI, ŽIADATELIA A ŽIADATEĽKY O AZYL

Koniec prijímania ľudí na úteku

Počet ľudí na úteku, ktorým bolo umožnené presídliť sa do USA, prudko poklesol v dôsledku politik namierených proti utečencom a utečenkám z väčšiny moslimských krajín a zo stredoamerických štátov. Administratíva Donalda Trumpa zaviedla napríklad diskriminačný zákaz prijímania moslimov a moslimiek, sprísnila preverky a znížovala počet azylantiek a azylantov, ktorých si stanovila prijať.¹ V septembri vláda oznámila, že celkový počet prijatých utečencov a utečieniek vo fiškálnom roku 2020 plánuje znížiť na 18 000, čo je najnižší stanovený cieľ v takmer štyridaťročnej histórii programu presídľovania ľudí na úteku. V októbri, čo bol prvý mesiac fiškálneho roka 2020, Spojené štáty neprijali ani jedného utečenca či utečenkú.

Presúvanie azylového procesu za hranice

Spojené štáty pokračovali v uplatňovaní čoraz drastickejších prisťahovaleckých politik s cieľom výrazne obmedziť prístup migrujúcich k azylovému konaniu. Tisíckam jednotlivcov, jednotlivkyň a rodín na južnej hranici tým spôsobili nenapraviteľnú ujmu. Uplatňované opatrenia zahŕňali pokračujúce nezákonné hromadné vytlačanie desiatok tisícok ľudí hľadajúcich azyl naspäť za americko-mexickú hranicu (čo možno klasifikovať ako navracanie osôb), ako aj nútené navracanie desiatok tisíc žiadateľov a žiadateľiek o azyl na základe tzv. „Protokolov na ochranu migrujúcich“ (známych tiež ako opatrenie „Zostaňte v Mexiku“). V roku 2019 orgány prinútili viac ako 59 000 žiadateľov a žiadateľiek o azyl, aby sa vrátili do Mexika a zotrvali tam počas celého azylového procesu, ktorý môže trvať mesiace alebo roky. Tieto politiky vystavili ľudí hľadajúcich azyl zbytočnému riziku, že sa stanú obeťami násilia s potenciálne smrteľnými následkami, a tiež „reťazovému navracaniu“ zo strany amerických i mexických orgánov, čím bolo porušené ich právo požiadať o azyl.²

Svojoľné zadržiavanie a zlé zaobchádzanie so žiadateľmi a žiadateľkami o azyl

Americké úrady násilne rozdelili tisícky rodín žiadateľov a žiadateľiek o azyl, čím im úmyselne spôsobili krajné utrpenie, v niektorých prípadoch je primerané hovoriť o mučení. V januári 2019 vládna inšpekcia potvrdila zistenia Amnesty International, že administratíva násilne rozdelila o celé tisíce viac rodín hľadajúcich azyl než pôvodne priznala.

Orgány tiež svojoľne a na neurčitú dobu zadržiavali ľudí hľadajúcich azyl, aby ich odradili od rozhodnutia požiadať o medzinárodnú ochranu resp. prinútili vzdať sa žiadosti o azyl. Kruté, nehumánne, ponižujúce a trestajúce zaobchádzanie v neprimeraných detenčných zariadeniach bolo obzvlášť rizikové pre zadržiavané deti, ženy, starších ľudí, LGBTIQ osoby, zdravotne znevýhodnené osoby alebo osoby vo vážnom zdravotnom stave. Žiadateľky a žiadatelia o azyl boli zadržiavaní až na

---

¹ Amnesty International, [Middle East: 'The mountain is in front of us and the sea is behind us': The impact of US policies on refugees in Lebanon and Jordan](#) (MDE 02/0538/2019).

² Amnesty International, [USA: 'You Don't Have Any Rights Here': Illegal Pushbacks, Arbitrary Detention, and Ill-treatment of Asylum-Seekers in the United States](#) (AMR 51/9101/2018). **Error! Hyperlink reference not valid.**

niekoľko rokov bez možnosti podmieneného prepustenia, pretože americké imigračné úrady žiadosti o podmienené prepustenie paušálne odmietali.³

Zadržiavanie detských žiadateľov a žiadateľiek o azyl na dlhú alebo neurčitú dobu

Deti boli počas imigračného náporu prechodne umiestňované do núdzového záchytného zariadenia v meste Homestead na Floride, kde zostali na dobu neurčitú, v mnohých prípadoch výrazne presahujúcu 20 dní stanovených v USA ako odporúčaný limit pre prechodné umiestnenie v takomto núdzovom zariadení.⁴

V januári administratíva Donalda Trumpa ukončila prevádzku svojho jediného ďalšieho necertifikovaného zariadenia pre deti bez sprievodu dospeléj osoby – stanové mestečko Tornillo v Texase. Krok, ktorému predchádzal tlak zo strany členov kongresu, Amnesty International a ďalších organizácií, však viedol k zdvojnásobeniu počtu detí umiestnených do záchytného zariadenia v Homesteade na viac ako 2 000. V auguste boli tieto deti presunuté do iných zariadení. V júni bolo zriadené nové núdzové záchytné zariadenie pre deti v meste Carizzo Springs v Texase, s kapacitou 1 300 migrujúcich detí bez sprievodu. Deti zostávajú v takýchto zariadeniach dovtedy, kým si ich neprevezmú podporovatelia a podporovateľky, ktorými môžu byť aj dospelí rodinní príslušníci alebo príslušníčky s legálnym pobytom v USA.

Nové nariadenie administratívy z 23. augusta by mohlo viesť k časovo neobmedzenému zadržiavaniu detí a rodín.

ROD, SEXUALITA A IDENTITA

Sexuálne a reprodukčné práva

Federálna vláda a štátne vlády zintenzívnili svoje snahy o obmedzenie sexuálnych a reprodukčných práv pokusmi o kriminalizáciu tehotenstva a interrupcií a obmedzením prístupu žien a dievčat k službám v oblasti reprodukčného zdravia.⁵ Tým riskovali zvýšenie úmrtnosti matiek pri pôrode, ktorá je v krajine už aj tak vysoká.

Násilie páchané na ženách a dievčatách

Ženy z komunit pôvodného obyvateľstva naďalej zažívali znásilnenia a ďalšie sexuálne násilie v miere vysoko prekračujúcej ich podiel v populácii. Nedávna štúdia Inštitútu pre zdravie pôvodného obyvateľstva žijúceho v mestách (Urban Indian Health Institute) zdokumentovala prípady viac ako 500 nezvestných alebo zabitých domorodých žien a dievčat v 71 mestách v USA. Toto číslo však pravdepodobne zďaleka nevytvára o skutočnej závažnosti problému, nakoľko ani orgány činné v trestnom konaní, ani spravodajské médiá nemajú v tejto otázke dostatočné dáta.

Práva LGBTIQ osôb

Podľa oficiálnych údajov sa počet prípadov zločinov z nenávisťi na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity v roku 2018 už štvrtý rok po sebe mierne zvýšil. Násilné trestné činy z nenávisťi boli najčastejšie namierené proti transrodovým ženám tmavej farby pleti. Mnohé štáty ešte nezačlenili

---

³ Amnesty International, [USA: Government must stop illegal pushbacks of asylum seekers to Mexico](#) (Správa, 11. 4. 2019).

⁴ Amnesty International, [USA: No home for children: The Homestead 'temporary emergency' facility](#) (AMR 51/0714/2019).

⁵ Amnesty International, [USA: Trump's Global Gag Rule a Blow for Women's Rights and Lives](#) (Správa, 5. 1. 2019).

sexuálnu orientáciu a rodovú identitu do svojej legislatívy sprísňujúcej tresty za trestné činy s motívom nenávisťi.

Neexistovala žiadna federálna ochrana pred diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity v zamestnaní a pri prijímaní nových zamestnancov a zamestnankýň. Administratíva sa usilovala prostredníctvom politických krokov a súdnou cestou odstrániť ochranu pred diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie vo vzdelávaní, armáde, zamestnaní a ďalších oblastiach v právomoci federálnej vlády.

OBRANCOVIA A OBRANKYNE ĽUDSKÝCH PRÁV

Vláda USA viedla nezákonnú, politicky motivovanú kampaň proti desiatkam ľudí, ktorí bránili ľudské práva ľudí na úteku, migrujúcich a hľadajúcich azyl na americko-mexickej hranici. Zastráňovaním, vyhrážaním, obťažovaním a podrobovaním policajnému vyšetrovaniu porušovala ich právo na slobodné vyjadrenie politického alebo iného názoru, za ktoré nesmú byť diskriminovaní či prenasledovaní. Ministerstvo vnútornej bezpečnosti USA a ministerstvo spravodlivosti USA zneužili systém trestného súdnictva na odrádzanie a trestanie osôb, ktoré dokumentovali alebo kritizovali systematické porušovanie ľudských práv migrujúcich, žiadateľov a žiadateľiek o azyl americkými orgánmi.⁶

V júli federálna prokuratúra oznámila, že súdne konanie proti Dr. Scottovi Warrenovi, učiteľovi geografie a humanitárnemu dobrovoľníkovi z mimovládnej organizácie No More Deaths, bude znovu otvorené na základe dvoch obvinení z prevádzachstva, ktorého sa údajne mohol dopustiť, keď poskytol ľuďom humanitárnu pomoc vo forme jedla, vody, čistého oblečenia a potrieb na spanie (matraca či prikrývky) v púštnom meste Ajo v Arizone, kde žije. Predchádzajúci súdny proces proti nemu skončil v júni nerozhodnutý, nakoľko porota nedospela k zhode. V prípade, že by Dr. Warren odsúdili, hrozil mu trest odňatia slobody až na 10 rokov.⁷ V novembri súd rozhodol, že Dr. Warren je nevinný a oslobodil ho od oboch obvinení. V samostatnom prípade sudca rozhodol o nevine Dr. Warren v súvislosti s niekoľkými obvineniami z priestupkov, ktorých sa podľa žaloby mohol dopustiť, keď v púšti nechal vodu a humanitárnu pomoc.

SLOBODA PREJAVU

V septembri sa prezident Trump usiloval odhaliť totožnosť informátora zo spravodajskej agentúry USA, ktorý anonymne informoval o zneužití moci prezidenta. Trump uviedol, že takýto informátori sú "špiónmi a vlastizradcami" a mali by byť popravení.

V máji úrady USA vzniesli voči zakladateľovi WikiLeaks Julianovi Assangeovi 17 nových obvinení podľa zákona o špionáži. Zároveň pokračovali v lobovaní za jeho vydanie zo Spojeného kráľovstva, aby mohol byť trestne stíhaný v USA. Všetky obvinenia voči Assangeovi sa týkajú aktivít, ktoré sú bežnou súčasťou investigatívnej novinárskej práce, preto môže mať táto kauza negatívny vplyv na slobodu prejavu.

---

⁶ Amnesty International, [USA: 'Saving lives is not a crime': Politically motivated legal harassment against migrant human rights defenders by the USA](#) (AMR 51/0583/2019).

⁷ Amnesty International, [USA: Dr. Scott Warren new trial slated for November](#) (AMR 51/0688/2019).

BEZPEČNOSŤ A OPATRENIA PROTI TERORIZMU

Štyridsať osôb zostávalo svojvoľne a na dobu neurčitú zadržaných americkou armádou v detenčnom zariadení na vojenskej námornej základni USA v zálive Guantánamo na Kube, čo je v rozpore s medzinárodným právom. Od januára 2017, keď bolo osemnásť osôb z Guantánama presunutých do krajín, ktoré prejavili ochotu ich prijať, bola z tohto zariadenia presunutá iba jediná osoba. Päť väzňov uvoľnených na presun z Guantánama najmenej od roku 2016 zostávalo ešte aj na konci roka 2019 zadržaných a administratíva Donalda Trampa zrušila systém, ktorý bol v minulosti vytvorený na zabezpečenie ich presunu. Žiadny zo zostávajúcich štyridsiatich väzňov nemal prístup k adekvátnej lekárskej starostlivosti a tým, ktorí prežili mučenie agentmi USA, neboli poskytnuté primerané rehabilitačné služby.

Súdne procesy pred vojenským tribunálom

Sedem z mužov väznených v Guantáname bolo súdených pred vojenským tribunálom. Súdny proces s civilnými osobami pred vojenským tribunálom nie je v súlade s medzinárodným právom a normami. Okrem toho, uplatnenie nižšej súdnej ochrany na základe štátnej príslušnosti – štátni príslušníci USA nemôžu byť súdení na vojenskom súde – porušuje právo na rovnosť pred zákonom. Obvinení, o ktorých vine rozhoduje vojenský tribunál, môžu byť odsúdení na trest smrti. Uplatnenie trestu smrti by v týchto prípadoch – po konaniach, ktoré nespĺňajú medzinárodné normy pre spravodlivé súdne konanie – predstavovalo svojvoľné pozbavenie života. Začatie súdneho konania s osobami obvinenými zo zločinov spojených s útokmi z 11. septembra 2001 bolo naplánované na 11. januára 2021.

Civilné obeť a potenciálne nezákonné zabitia

V rámci svojej chybnéj doktríny „globálnej vojny“ sa Spojené štáty opakovane uchýľovali k použitiu smrtiacej sily v krajinách po celom svete, pričom využívali aj ozbrojené bezpilotné lietadlá (drony), čím porušovali svoje záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva v oblasti ľudských práv a v niektorých prípadoch aj z medzinárodného humanitárneho práva. Mimovládne organizácie, experti a expertky OSN a spravodajské médiá zdokumentovali, ako tieto zásahy v oblastiach prebiehajúceho ozbrojeného konfliktu i mimo nich svojvoľne zbavili práva na život osoby, na ktoré sa vzťahuje právna ochrana, vrátane civilistov. Následkom týchto zásahov armády USA mohli byť nezákonné zabitia a zranenia, v niektorých prípadoch mohlo dôjsť k spáchaniu vojnových zločinov.

Oslabenie ochrany civilistov a civilistiek vládou USA počas podnikania smrtiacich vojenských operácií zvýšilo pravdepodobnosť nezákonných zabití, prekážalo pri správnom zhodnotení zákonnosti jednotlivých útokov, bránilo vyvodiť za ne zodpovednosť a zamedzilo aj prístup k spravodlivosti a účinným opravným prostriedkom pre obeť nezákonných zabití a poškodených civilistov a civilistky. Napríklad, keď v roku 2018 Spojené štáty strojnásobili letecké útoky v Somálsku, vláda USA tvrdila, že pri nich neboli zabití ani zranení žiadni civilisti či civilistky. Civilné obeť pripustila jedine v apríli 2019, po zverejnení správy Amnesty International obsahujúcej nezvratné dôkazy o takýchto zabitíach.⁸ Odborníci a odborničky na ľudské práva z OSN a ďalších organizácií vyzývali Spojené štáty, aby objasnili právne a bezpečnostné normy a kritériá, ktoré uplatňujú pri použití smrtiacej sily mimo USA, avšak vláda neprejavila ústretovosť a zostala netransparentná.⁹

---

⁸ Amnesty International, [Somalia: The hidden US war in Somalia: civilian casualties from airstrikes in Lower Shabelle](#) (AFR 52/9952/2019).

⁹ Amnesty International, [War in Raqqa: Rhetoric versus Reality](#) (2019).

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

Ani desať rokov po skončení tajného programu CIA, v rámci ktorého boli od roku 2001 do roku 2009 väznené desiatky osôb a počas ktorého dochádzalo k systematickému porušovaniu ľudských práv vrátane nútených zmiznutí a mučenia, nikto nebol postavený pred súd ako podozrivý zo zodpovednosti za tieto trestné činy. Obmedzené vyšetrowanie bolo uzavreté bez vzneseného obvinenia.

NÁSILIE S POUŽITÍM STRELNÝCH ZBRANÍ

Vláda aj naďalej zlyhávala v ochrane jednotlivcov a jednotlivkyň pred neustávajúcim páchaním násilia s použitím strelných zbraní, čím ľuďom naďalej odopierala ľudské práva vrátane práva na život, práva na osobnú bezpečnosť a práva na ochranu pred diskrimináciou. Spojené štáty majú najvyššiu mieru vlastníctva strelných zbraní na svete (v absolútnych číslach aj v prepočte na obyvateľstvo). Neobmedzený prístup k strelným zbraňam a chýbajúca komplexná legislatíva, ktorá by účinne regulovala bezpečné získavanie, držbu a používanie strelných zbraní, tento druh násilia podporujú.

V roku 2017, ktorý je posledným rokom, pre ktorý sú k dispozícii dáta, zomrelo na následky strelných poranení približne 39 773 osôb a ďalších 134 000 strelné poranenie prežilo. V USA aj v roku 2019 chýbali špeciálne programy, ktoré by naplňali osobitné zdravotné a rehabilitačné potreby ľudí, ktorí prežili strelné poranenie. Takíto ľudia čelili početným problémom v prístupe k dlhodobej zdravotnej starostlivosti, najmä k rehabilitácii a podpore v oblasti duševného zdravia (kvôli vysokým cenám za tieto služby a ich slabej dostupnosti). Nedostatočné boli aj kompenzácie, na ktoré mali nárok.¹⁰

Vraždy spáchané strelnými zbraňami naďalej disproporčne zasahovali komunity tmavej farby pleti, obzvlášť mladých čiernych mužov. Afroameričania a Afroameričanky tvoria iba 13 % populácie, ale medzi obeťami vrážd spáchaných strelnými zbraňami ich bolo až 58,5 %. Vražda strelnou zbraňou zostala hlavou príčinou smrti čiernych mužov a chlapcov vo veku od 15 do 34 rokov.

NADMERNÉ POUŽITIE SILY

V roku 2018 bolo v USA takmer 1 000 osôb zastrelených príslušníkmi orgánov vynútenia práva. Z predbežných štatistík vyplýva, že k podobnému počtu takýchto zabití došlo aj v roku 2019. Obmedzené dostupné dáta naznačujú, že použitie smrtiacej sily príslušníkmi polície bolo disproporčne zamerané na Afroameričanov a Afroameričanky, ktorí tvoria 13 % populácie, ale medzi zastrelenými ich bolo až 23 %. Vláda stále nedokázala sledovať, ku koľkým takýmto úmrtiam ročne dochádza. Zákon o hlásení úmrtí vo väzbe z roku 2014 sa stále v plnom rozsahu neuplatňoval, nakoľko by si jeho implementácia vyžadovala zber a zdieľanie dát na federálnej úrovni.

Amnesty International pri preskúmaní zákonov upravujúcich na úrovni jednotlivých štátov použitie smrtiacej sily orgánmi vynútenia práva – v prípade, že také zákony existujú – zistila, že žiaden z nich nie je v súlade s medzinárodným právom a normami týkajúcimi sa použitia smrtiacej sily, ktoré vyžadujú, aby bola smrtiaca sila použitá iba ako posledná možnosť v bezprostrednom ohrození života alebo pri hrozbe vážneho zranenia.

---

¹⁰ Amnesty International, [USA: Scars of survival: Gun violence and barriers to reparations in the USA](#) (AMR 51/0566/2019).

TREST SMRTI

Kým jednotlivé štáty USA aj v roku 2019 postupovali smerom k zrušeniu trestu smrti, generálny prokurátor vyniesol po 16-ročnej prestávke päť federálnych rozsudkov s trestom smrti.

Od roku 1977, keď boli v USA obnovené súdne popravy podľa revidovaných stanov, bolo popravených viac ako 1 500 osôb, z toho viac ako 100 od roku 2015. Štúdie ukazujú, že dôležitým faktorom pri rozhodovaní o vydaní rozsudku smrti je farba pleti, obzvlášť u obete vraždy.

Najmenej 156 väzňov a väzenkýň bolo od roku 1977 prepustených z cely smrti na základe preukázania neviný – viac ako polovica z nich patrila k etnickým menšinám. V mnohých prípadoch bola poprava vykonaná aj napriek vážnym pochybnostiam o postupe súdneho procesu, ktorý viedol k vyneseniu rozsudku o vine, vrátane chýbajúceho alebo nedostatočného právneho zastúpenia odsúdených. V rozpore s medzinárodným právom bol trest smrti naďalej udeľovaný aj ľuďom s vážnym mentálnym a intelektuálnym znevýhodnením.